

УДК 378.011:016

Гао ЖОЦЗЮНЬ

аспірантка факультету мистецтв імені А. Авдієвського
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,
Київ, Україна

ЗМІСТОВА СУТНІСТЬ ЗДАТНОСТІ ДО САМОКОНТРОЛЮ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У межах даної статті розглянуто сутність та зміст здатності до самоконтролю студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Розглянуто самоконтроль як усвідомлений процес концентрації музичного слуху, уваги, регуляція виконавської діяльності у відповідності із завданнями художньої інтерпретації музичних творів. Здатність майбутніх учителів музики до здійснення самоконтролю в процесі фортепіанної навчально-виконавської підготовки крім набуття студентами фахових знань і вмінь, включає формування таких особистісних рис як самостійність думок та дій, а також творче й ініціативне ставлення до майбутньої фахової діяльності.

Ключові слова: здатність до самоконтролю, майбутній вчитель музичного мистецтва, самостійна діяльність, фортепіанна навчально-виконавська підготовка, самооцінювання.

На сучасному етапі розвитку освіти майже у всіх вищих школах світу, а також і України затвердилась і використовується практика залучення студентів до самоконтролю під час фахового навчання. Це дає можливість викладачу спонукати студентів до здійснення рефлексії, оцінки власних навчальних можливостей і результату навчальної діяльності, а також самостійного опрацювання навчальних вправ спрямованих на самовдосконалення. На заняттях викладач, як правило, використовує в цьому процесі різні методичні прийоми та методи, що забезпечують свідоме здійснення студентами самоконтролю.

Основною метою мистецької освіти є гармонічно і всебічно розвинена особистість майбутнього фахівця, здатного до самостійності та самоконтролю як основи їх становлення. Адже самоконтроль людини, її регуляційний потенціал та механізми управління собою – це проблеми активності, волі, саморегуляції, свободи вибору особистості (В. Афанасьєв, Б. Вульф, Л. Гримак, Ю. Лисюк, Г. Нікіфоров Л. Спірін, Бай Шаожун та ін.). Саме тому проблема самоконтролю на сучасному етапі все більше стає предметом психолого-педагогічних досліджень. З цієї позиції методологічна основа феномена самоконтролю є важливою у процесі творчої діяльності майбутнього вчителя музики,

адже сутнісною ознакою педагогічної діяльності творчого рівня є те, що вона завжди пов'язана з особистісним зростанням на нові самоконтролю та самооцінювання.

Г. Штельмах розуміє самоконтроль як усвідомлену діяльність особистості. Основною метою самоконтролю дослідник визначає перевірку студентом результатів власної діяльності, та розглядає самоконтроль як систему розумових дій, що відбувається за власною ініціативою на засадах сформованої самооцінки і саморегуляції. «Самоконтроль – усвідомлювана регуляція людиною своєї поведінки та діяльності для забезпечення відповідності їх результатів поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам тощо» [5, 347]. Мета самоконтролю полягає в запобіганні помилкових дій чи операцій та виправленні їх. Важливу роль у процесах самоконтролю особистості відіграє самооцінювання. Самоконтроль є також важливим засобом розумового та морального самовдосконалення особистості. «Самоконтроль – усвідомлення й оцінка суб'єктом власних дій, психічних процесів і станів. Самоконтроль визначається вимогами суспільства до поведінки людини. Здатність особистості до самоконтролю є одним із показників розвитку її вольової сфери» [4, 161].

Т. Гризогола розглядає самоконтроль як важливу складову самостійної роботи

студента-музиканта. «Виконавський самоконтроль – це усвідомлений процес концентрації музичного слуху, уваги, регуляція виконавського процесу у відповідності із завданням художньої інтерпретації музичного твору. Педагогу необхідно добитися того, щоб самоконтроль постійно супроводжував музичні заняття учнів. Дуже важливо, щоб на всіх етапах роботи над музичним твором: розбір, запам'ятовування, пошук інтерпретації, був присутній самоконтроль [1, 165].

Визначення змістовної сутності самоконтролю напряму пов'язане з усвідомленням людиною себе в професійній роботі, тобто її зміст стосується й фахової діяльності, й особистості як суб'єкта цієї діяльності. Якщо самоконтроль формується в життєдіяльності та спілкуванні з навколишніми людьми і є результатом пізнання себе, своїх дій, психічних якостей тощо, то у професійній діяльності самоконтроль – це проекція всіх структурних елементів означеного феномена на професійну діяльність. Виходячи з того, що студент протягом фахового навчання оволодіває навичками здійснювати самоконтроль своїх навчальних дій він періодично потребує консультації з боку викладача, що постає однією з форм організації самостійної діяльності.

Під час самоконтролю студенти повинні вільно виявляти своє ставлення до результатів самостійної діяльності, способів здійснення самоконтролю, стосовно мистецьких цінностей, творчого втілення та дослідницьких пошуків під час навчальної роботи з даними. Г. Падалка вважає важливим вироблення у студентів власного ставлення до мистецьких, педагогічних, наукових явищ і стверджує, що «догматичні сентенції мають поступитися місцем критичному осмисленню, впровадженню багатогранних вимірів оцінювання естетичних закономірностей у процес навчання» [3, 39]. Під час самостійної роботи студентів під контролем викладача важливим постає залучення їх до партнерсько-колегіальних взаєностосунків. Це під час самоконтролю сприяє активізації критичного судження студентів стосовно навчальних дій, мистецьких явищ.

Необхідно зазначити, що кінцевою метою самоконтролю є висловлення особистіс-

тю креативності під час опрацювання даних із використанням набутих фахових знань і вмінь. Визначена навчальна діяльність відзначається специфікою, що полягає в застосуванні методів, які б справляли опосередковану дію, активізуючи творчу енергію студента. Це, на думку Г. Падалки, уможливорюється завдяки застосуванню таких педагогічних підходів як: бажання створити щось нове, впевненість у своїх силах, виховання уважності і зосередженості на об'єкті творчості для варіантного вирішення навчальної проблеми [3, 120–121].

Залучення студентів до самоконтролю здійснюється з метою досягнення результативності фахового навчання. Так використання проблемно-пошукових методів у цьому процесі викликає конфлікти між «знаю» і «не знаю», «прагну» і «не можу виконати», що стимулюють студентів до самостійної роботи з навчальним матеріалом, до проведення спостережень, до аналізу об'єктів, до критичного оцінювання результатів навчальної діяльності. Ці знання потрібні особистості для самопізнання, розв'язання важливих навчальних проблем, для використання алгоритму правильних дій під час вироблення стійких фахових умінь.

На нашу думку, залучення студентів до самоконтролю передбачає: використання різноманітних форм і методів організації самостійної роботи студентів, що враховують суб'єктивний досвід студентів навчальної роботи з даними; створювати атмосферу зацікавленості студентом процесом саморозвитку; враховувати, що емоційний відгук студента – запорука результативності процесу самоконтролю; стимулювати студентів до використання різноманітних способів самостійного виконання завдань з використанням критичного мислення; заохочувати прагнення учнів до самостійного оцінювання власних навчальних дій, аналізуючи під час самостійної роботи над навчальним матеріалом різні способи його опрацювання, відзначати систематичність самостійної діяльності, що сприяє досягненню навчальної мети; створювати педагогічну ситуацію спілкування, що дозволяє кожному студенту, незалежно від індивідуального рівня розвитку виявля-

ти увагу, ініціативу, активність у способах самоконтролю; обговорювати зі студентами як особисті досягнення під час здійснення самоконтролю, так і виявлені недоліки; які способи хотіли б використовувати систематично, а що зробити по – іншому; під час залучення студентів до самоаналізу спонукати до залучення художніх знань, а також до самостійності, оригінальності висловлення думки; оголошуючи термін виконання самостійної роботи з використанням самоконтролю, слід надавати докладні рекомендації щодо раціональної організації навчальної діяльності.

У процесі розгляду розвитку здатності майбутніх учителів музики до самоконтролю під час фортепіанної навчально-виконавської діяльності ми враховували той факт, що формування багатьох властивостей означеної здатності підкоряються загальним законам розвитку особистості. Підґрунтям для виявлення особистістю здатності до самоконтролю постають її музичні здібності. С. Науменко розглядаючи емоційно-рухову природу музичних здібностей особистості визначає роль слухового аналізатора, що постає лише у сприйманні звуку [2, 18]. Спираючись на це можна зазначити, що після того, як сенсорний і руховий чинники під час фортепіанної навчальної діяльності набувають сенсорної основи, уможливорюється виявлення студентом самоконтролю над виконанням навчальних дій.

Розглядаючи здатність майбутніх учителів музики до здійснення самоконтролю ми враховували те, що фортепіанна навчально-виконавська діяльність, крім набуття студентами фахових знань і вмінь, має формувати такі особистісні риси як самостійність думки та дій, а також творче й ініціативне ставлення до майбутньої фахової діяльності. Під час фахової підготовки майбутніх учителів музики має відбуватись цілеспрямований розвиток певної системи психологічних якостей, що так необхідно для їх подальшої музично-педагогічної діяльності.

Ураховуючи це, при обґрунтуванні доцільності розвитку здатності майбутнього вчителя музики до самоконтролю під час фортепіанної навчально-виконавської діяль-

ності, нами було виокремлено основні вектори здатності особистості до самоконтролю, а саме: I вектор – самоорганізація: розуміння організації навчальної діяльності на основі діагностики результатів навчальної діяльності й планування саморозвитку як компетентного фахівця; наявність сприятливих умов для здійснення самостійної навчальної діяльності; визначення навчального часу; кодекс мотивів фортепіанної навчально-виконавської діяльності. II вектор – навчальне середовище: створення умов для фахового розвитку майбутніх учителів музики; забезпечення фаховими знаннями й уміннями; система заохочення; відкрите діалогове вікно для врахування інтересів і навчальних потреб студентів; використання видів контролю. III вектор – самооцінювання: наявність критеріїв за якими оцінюється якість виконання навчальних дій; врахування власних музичних здібностей; врахування індивідуального рівня фахового розвитку; врахування технічно-виконавського рівня складності музичного твору для фортепіано. IV вектор – емоційна врівноваженість: наявність досвіду застосування емоційної палітри для вироблення певного емоційного стану необхідного для художнього виконання музичного твору для фортепіано; використання позитивних і негативних емоцій у процесі висловлення характерних особливостей певного музичного образу під час гри на фортепіано; виявлення наполегливості та емоційної стійкості у процесі опрацювання технічних прийомів гри на фортепіано, а також фрагментів музичного твору, що містять технічно-виконавські труднощі. V вектор – інтелектуальна активність: володіння особистістю інтелектуальними вміннями; фіксація виявлених невідповідностей; використання набутих фахових знань; використання різних інформаційних джерел; використання можливостей комп'ютеру під час навчальної роботи майбутнього вчителя музики з даними.

Характеризуючи самоконтроль як рису особистості М. Боришевський, Л. Жарова, О. Линда, А. Сердюк, Г. Собієва, І. Федоренко, В. Чебишева та ін. пов'язують це з умінням перевіряти свої дії і вчинки під час самостійної діяльності. Розвиток здатності майбутнього

вчителя музики до самоконтролю здійснюється за такими фазами самоконтролю як етапна, поточна, оперативна. Етапна фаза самоконтролю передбачає: здійснення студентом самостійного оцінювання комфортності створених умов для проведення самостійної навчальної діяльності; визначення рівня вмотивованості для здійснення самоконтролю; визначення достатності знань для виконання даного навчального завдання й відсутності необхідних знань; з'ясування рівня оволодіння певними технічно-виконавськими прийомами гри на фортепіано для того, щоб оволодіти певним технічно-виконавським умінням. Ця фаза передбачає здійснення студентом самоконтролю перед кожним виконанням нового навчального завдання протягом самостійної навчальної роботи під контролем викладача на індивідуальному занятті з основного інструменту фортепіано.

Далі, поточна фаза самоконтролю майбутнього вчителя музики під час самостійної навчальної діяльності спрямована на: здійснення оцінки поточного емоційного стану під час виконання навчального завдання; з'ясування достатності оволодіння необхідними фаховими знаннями та їх відповідності навчальній темі що вивчається; самоаналіз щодо протікання самостійної роботи над технічно-виконавським прийомом, умінням чи фрагментом музичного твору для фортепіано. Ця фаза самоконтролю відбувається про-

тягом фортепіанної навчально-виконавської діяльності у вищому навчальному педагогічному закладі. Поряд із цим, оперативна фаза самоконтролю під час самостійної навчальної діяльності майбутнього вчителя музики здійснюється з метою виявлення швидкої реакції на недоліки в самоорганізації цієї діяльності, неправильність виконання певного технічно-виконавського прийому чи вміння, або досягнення високої результативності цієї діяльності.

У висновках доцільно зазначити, що з урахуванням змісту, цілей і завдань, що стоять перед майбутніми вчителями музики під час фортепіанної навчально-виконавської діяльності в процесі виконання різних форм самостійної роботи, ми виділяємо чотири види самоконтролю: самоконтроль, що забезпечує підготовку до поточних індивідуальних занять із основного музичного інструменту фортепіано; самоконтроль під час використання інформаційних джерел; самоконтроль під час фрагментарної роботи над музичним твором; самоконтроль під час концертного виступу з музичним твором. Важливою умовою розвитку здатності майбутнього вчителя музики до самоконтролю постає виявлення ним ініціативності, його особистісної активної позиції. Самостійна робота майбутнього вчителя музики під час фортепіанної навчально-виконавської діяльності може включати різні види самоконтролю та мати різні форми педагогічного контролю.

Список використаних джерел

1. Гризоглазова Т. І. Зміст і сутність самостійної навчально-виконавської діяльності учнів-піаністів / Т. І. Гризоглазова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Торія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць. — Вип. 16 (21). — К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. — 251 с.
2. Науменко С. И. Учебная программа и методические рекомендации к курсу «Психология музыкальной деятельности». — К. : КГПИ, 1988. — 20 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. — К. : Освіта України, 2008. — 274 с.
4. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. — К. : Каравела, 2012 — 328 с.
5. Штельмах Г. Б. Самоконтроль під час підвищення кваліфікації вчителів як один із засобів вдосконалення педагогічного професіоналізму / Г. Б. Штельмах // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць. — Вип. 32. [ред кол. : З. П. Бакум (гол. ред.) та ін. — Кривий Ріг : 2011. — 578 с.

References

1. Grizoglavova T. I. Soderzhaniye i sushchnost' samostoyatel'noy uchebno-ispolnitel'skoy deyatel'nosti uchashchikhsyapianistov / T.I. Grizoglavova // Nauchnyy zhurnal Natsional'nogo pedagogicheskogo universitetutimeni M. Seriya 14. Toriya i metodika khudozhestvennogo obrazovaniya: Sbornik nauchnykh trudov. — Vyp. 16 (21). — M. : NPU im. M. P. Dragomanova, 2014. — 251 s.
2. Naumenko S.I. Uchebnaya programma i metodicheskiye rekomendatsii k kursu «Psikhologiya muzykal'noy deyatel'nosti». — M. : KGPI, 1988. — 20 s.

3. Padalka G. M. Pedagogika iskusstva (teoriya i metodika prepodavaniya khudozhestvennykh distsiplin) / G.M. Podelki. — М. : Prosveshcheniye Ukrainy, 2008. — 274 s.
4. Prikhod'ko YU. A., Yurchenko V. I. Psikhologicheskiy slovar'-spravochnik: Ucheb. posobiye. — М. : Karavella, 2012 — 328 s.
5. Shtel'makh B. Samokontrol' pri povyshenii kvalifikatsii uchiteley kak odno iz sredstv sovershenstvovaniya pedagogicheskogo professionalizma / G. B. Shtel'makh // Pedagogika vysshey i sredney shkoly: Sb. nauk. trudov. — Вып. 32. [pravit' kol. : S. P. Bakum (gl. Red.) I dr. — Krivoy Rog: 2011. — 578 s.

Гао Жоцзюнь. Содержательная сущность способности к самоконтролю будущих учителей музыки

В рамках данной статьи рассмотрены сущность и содержание способности к самоконтролю студентов факультетов искусств педагогических университетов. Рассмотрен самоконтроль как осознанный процесс концентрации музыкального слуха, внимания, регуляция исполнительской деятельности в соответствии с задачами художественной интерпретации музыкальных произведений. Способность будущих учителей музыки к осуществлению самоконтроля в процессе фортепианной учебно-исполнительской подготовки кроме приобретения студентами профессиональных знаний и умений, включает формирование таких личностных черт как самостоятельность суждений и действий, а также творческое и инициативное отношение к будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: способность к самоконтролю, будущий учитель музыкального искусства, самостоятельная деятельность, фортепианная учебно-исполнительская подготовка, самооценки.

Gao Jojun. The content essence of the ability to self-control future teachers of music

Within the framework of this article, the essence and content of the ability to self-control students of faculties of arts of pedagogical universities are examined. Self-control is considered as a conscious process of concentration of musical ear, attention, regulation of performing activities in accordance with the tasks of artistic interpretation of musical works. The ability of future music teachers to exercise self-control in the process of piano training and executive preparation, in addition to the acquisition of professional knowledge and skills by students, includes the formation of such personal traits as the independence of judgments and actions, as well as creative and proactive attitude to future professional activity.

Key words: ability to self-control, future teacher of musical art, independent activity, piano training and performance preparation, self-evaluation.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2017